

Pristup informatizaciji kulturnih djelatnosti

Borko Auguštin
Zavod za kulturu Hrvatske
Zagreb

1. Razine informatičke djelatnosti u kulturi

Cilj informatizacije kulturnih djelatnosti je oblikovanje i pokretanje što većeg broja upotrebljivih baza podataka. U skladu s prirodom informacijske tehnologije, potrebno je omogućiti što veću slobodu u razvoju baza podataka prilagođenih uvjetima rada i specifičnostima pojedinih djelatnosti. Pojedine ustanove razvijat će baze podataka prema kriteriju *upotrebljivosti u vlastitoj osnovnoj djelatnosti*, a istovremeno će voditi računa o razumnom ujednačavanju standarda obrade podataka na razini djelatnosti. Za neke su djelatnosti već razvijeni programi i elaborati informatizacije (na idejnoj razini); ti će planovi, uz nužne dorade, poslužiti kao pouzdano polazište pri razvoju stvarnih strojnih primjena.

1.1. Informatička djelatnost u organizacijama u kulturi – *informacijski podsistemi*

Svaka ustanova u kulturi potencijalno je nosilac baza podataka i namjenskim sredstvima USIZ-a/RSIZ-a kulture nabavlja informatičku opremu i zainteresirana je za primjene na sljedećim područjima:

- vođenje baza podataka vezanih uz osnovnu djelatnost,
- rutinska široka primjena (obrada teksta, podrška izdavačkoj djelatnosti itd.),
- poslovne primjene (financije, kadrovi, ekspedit itd.).

U ustanovama treba osigurati *unutrašnju* djelotvornost baza podataka vezanih uz osnovnu djelatnost (razvijanje mogućnosti za upis, dopunjavanje, pretraživanje i obrada prema zahtjevima osnovne djelatnosti) te otvorenost prema zahtjevima korisnika, dok se specifičnosti različitih baza podataka u istovrsnim ustanovama ujednačuju *vanjskim* obrascima za prijenos i razmjenu podataka, te se tako oblikuje *informacijski sistem svake djelatnosti*.

Rutinska i poslovna primjena informatičke opreme u svakodnevnom radu odvija se na jednak način u svim područjima. Ustanove se koriste tipičnim programskim paketima i susreću se s gotovo identičnim zahtjevima i poteškoćama.

- 1.2. Informatička djelatnost na razini kulturnih djelatnosti – *informacijski sistemi pojedinih djelatnosti* (likovna, glazbeno-scenska, muzejska, arhivska, bibliotečna)

Baze podataka vezane uz osnovnu djelatnost moraju se oblikovati poštujući specifičnosti rada pojedinih ustanova i imajući na umu njihovu upotrebljivost u poboljšanju rada tih ustanova. Neminovno će, međutim, doći do izražaja *srodna struktura podataka i srodnost potrebnih aktivnosti na razini pojedinih djelatnosti*. Stoga koncepcija baza podataka primjenjivanih u ustanovama treba razrađivati jedinstveno na razini djelatnosti, vodeći se planovima informatizacije djelatnosti, a ujedno ih prilagođavati uvjetima pojedinih ustanova. Nužna standardizacija provodi se na području *komunikacije i razmjene podataka između informacijskih podsistema*.

- 1.3. Informatička djelatnost u kulturi na razini grada/republike – objedinjavanje baza podataka informacijskih sistema u *banku podataka* – *čvorišta informacijskih mreža*

Čitavo područje kulturnih djelatnosti trebalo bi biti dokumentirano i informatički povezano. Okupljanjem podataka iz različitih područja, uz korištenje snažnijom strojnom opremom i softwareom za složeniju obradu, postigli bi se značajni kumulativni efekti i oblikovao *informatički centar kulturnih djelatnosti*. Taj bi centar bio funkcionalan za korisnike iz kulturnih djelatnosti jer bi im omogućavao pristup podacima s različitih područja (koji im nisu dostupni u njihovim ustanovama), usporedne analize i provođenje zahtjevnih obrada; korisnicima iz drugih područja djelatnosti centar bi informatičku dimenziju kulture predstavljao kao *banku podataka* kulturnih djelatnosti.

2. Mogući pristupi informatizaciji kulturnih djelatnosti

2.1. Obilježja dosadašnjeg pristupa

U dosadašnjem provođenju informatizacije kulturnih djelatnosti svu su koordinaciju provodile komisije za sistem kulturnih informacija. Uz njihovu suradnju u evaluaciji pristiglih zahtjeva kulturnih organizacija izdvojena su sredstva USIZ-a i RSIZ-a kulture i nabavljena je strojna oprema. Ustanove – osnovni nosioci informatizacije – na taj su način djelimično zadovoljile tehničke pretpostavke za oblikovanje baza podataka.

U sljedećoj fazi djelatnosti i ustanove u kojima su usvojeni planovi informatizacije, kao i one kojima tek predstoji taj posao, trebat će se posvetiti izuzetno opsežnom i zahtjevnom stručnom informatičkom radu na izradi stvarnih tehničkih rješenja za strojnu

primjenu koncepcija zadanih u tim planovima. *Osnovni resurs u toj fazi više neće biti tehnička oprema, već stručni kadrovi i znanje.*

Informacijske potrebe ustanova u kulturi vrlo su specifične, no unutar podjele na djelatnosti moguće je razaznati niz srodnih ili sličnih poslova. U uvođenju informatizacije ne postoji opravdanje za stanje u kojem se ti poslovi u različitim ustanovama obavljaju paralelno, neusklađeno i nestandardizirano, s polovičnim uspjehom i nepotrebnim umnažanjem troškova.

Prema sadašnjem obrascu organizacije, provođenje konkretnih zadataka spušteno je na razinu ustanova koje nemaju dovoljno snažnu materijalnu i ljudsku osnovu za razvoj informatizacije. Budući da nema koordinacije i ne postoji središnje stručno tijelo, svaka je ustanova sama odgovorna za provođenje implementacija iz točke 2.1. Danas ne postoje materijalne mogućnosti, a ni opravdanja za otvaranje stručnih radnih mjesta i formiranje odvojenih kompjutorskih centara u svakoj ustanovi. Ako informatizacija zaista zastane na toj razini, svaka će se ustanova morati za pomoć obraćati neadekvatnim vanjskim suradnicima, posao će uz znatne dodatne troškove teći izuzetno sporo, svi će morati odvojeno proći kroz čitav proces stjecanja saznanja jer će razmjena iskustava i usklađivanje u radu biti zanemareni. Uz takav model organizacije mogu se očekivati golemi materijalni i vremenski gubici, kao i odustajanje čitavog niza ustanova.

2.3. Potrebne promjene pristupa informatizaciji kulture

Očito je, javlja se potreba koncentriranja i osmišljenog vođenja informatičke djelatnosti u području kulture. Tom zahtjevu mogao bi odgovoriti *jedinstveni informatički servis* koji bi zadovoljavao potrebe svih kulturnih djelatnosti i svih ustanova. Takav bi servis morao udovoljiti sljedećim kriterijima:

- isključiva usredotočenost na informatizaciju kulturnih djelatnosti (svi suradnici servisa s punim radnim vremenom usredotočeni su na poslove informatizacije kulturnih djelatnosti),
- upućenost u specifičnosti informatizacije kulture,
- tijesna suradnja sa stručnjacima u kulturnim ustanovama na razradi metodologije,
- dostatna tehnička opremljenost (znatno iznad razine opremljenosti pojedinih ustanova),
- organizacijska nezavisnost od pojedinih kulturnih ustanova i izravna podređenost komisijama za sistem kulturnih informacija i tijelima USIZ-a i RSIZ-a kulture,
- oslanjanje na priliv znanja i radne snage iz obrazovnih ustanova,
- izobrazba sekundarnih informatičkih kadrova u pojedinim ustanovama da dijelom radnog vremena rade na informatizaciji.

Danas u Hrvatskoj ne postoji tijelo specijalizirano za praktičnu provedbu informatizacije u kulturi, te ustanove koje informatizaciji pristupaju na opisan način ne mogu naći pravog partnera za suradnju. Oblikovanje takvog tijela zahtijevalo bi organizacijske pomake i materijalne troškove SIZ-ova kulture, no ti bi troškovi bili neznatni u usporedbi s troškovima opisanoga disperznog i nekoordiniranog provođenja informatizacije.

3. Funkcije jedinstvenog informatičkog servisa kulturnih djelatnosti

3.1. Sudjelovanje u izradi standarda i programa informatizacije pojedinih ustanova i djelatnosti

U suradnji sa stručnjacima specijaliziranim za pojedine struke i zaposlenima u kulturnim organizacijama informatičari iz informatičkog servisa određuju osnovne standarde za provođenje informatizacije kulturnih djelatnosti. Ti standardi prolaze verifikaciju komisija za sistem kulturnih informacija i služe kao polazište u razradi programa i provođenju informatizacije.

3.2. Stručna evaluacija zahtjeva za opremu i sredstva

U skladu s dogovorenim programima ustanove postavljaju zahtjeve za odobravanje namjenskih sredstava za nabavu informatičke opreme i provođenje informatizacije.

Informatički servis provodi tehničko-stručnu evaluaciju zahtjeva (to je vrsta posla koja je u sadašnjem postupku evaluacije izostala), a komisije ocjenjuju zahtjeve prema potrebama, prioritetima i značenju u informatizaciji. Nakon nužnih modifikacija; odluka o raspodjeli sredstava podnosi se tijelima SIZ-ova na usvajanje.

3.3. Planiranje, izrada, pokretanje i održavanje softwera za baze podataka pojedinih djelatnosti i ustanova

Stručnjaci informatičkog servisa na zahtjev korisnika informatičke opreme i nosilaca programa informatizacije u pojedinim ustanovama razvijaju sljedeći software za vođenje baza podataka u kulturnim ustanovama. Software je upotrebljiv na PC IBM kompatibilnim strojevima i podržava funkcije iz točke 2.1. Software se razvija u suradnji sa zaposlenima u pojedinim ustanovama, nastoji se osigurati što viši stupanj prenosivosti podataka u srodnim ustanovama. Organizacija rada nalaže racionalizaciju i zajedničko korištenje iskustava.

3.4. Obuka korisnika u pojedinim ustanovama

Djelotvorna upotreba softwera razvijenog za vođenje baza podataka osnovnih djelatnosti, kao i

paketa za poslovne primjene, pretpostavlja i obrazovanje korisnika putem seminara koje – imajući u vidu specifične potrebe kulturnih djelatnosti – vodi jedinstveni informatički servis. Za vođenje baza podataka suradnici pojedinih ustanova obrazuju se paralelno s izradom specifičnog softwarea, a za rutinske i opće poslove primjenjuju se programi zajednički za čitavo područje kulture.

3.5. Servis *pitanja – odgovori* za potrebe korisnika, pomoć na terenu, dorada i usluge u svakodnevnom radu

U svakodnevnom radu korisnici se susreću s poteškoćama za čije je rješavanje potrebna intervencija stručnjaka–informatičara. Zbog toga informatički servis stalno ima "otvorenu liniju" za pomoć u radu, dodatne upute i tehničku asistenciju.

3.6. Usklađivanje baza podataka i osiguravanje normirane razmjene podataka između ustanova

Informatički servis osigurava standarde razmjene podataka između različitih ustanova. Poštujući specifičnosti rada u svakoj ustanovi, on djeluje na usklađivanju podataka i omogućava širu komunikaciju nužnu za ostvarivanje informacijskih sistema na razini pojedinih djelatnosti (v. 2.2.).

3.7. Prikupljanje podataka, oblikovanje i vođenje središnjih baza podataka svih kulturnih djelatnosti

Informatičkom je servisu na raspolaganju snažnija kompjutorska oprema koja se koristi za objedinjavanje većih baza podataka važnih za čitavo područje kulture i provođenje zahtjevnijih obrada, praćenje razvoja i izradu analiza.

Središnji informatički servis kulturnih djelatnosti pruža usluge korisnicima na svim razinama informatizacije i u svim poljima djelatnosti. Budući da sudjeluje u radu baza podataka svih djelatnosti, njegova je zadaća i vođenje jedinstvene banke podataka za područje kulturnih djelatnosti uopće.

Servis raspolaže jačom opremom od one što se nalazi u pojedinim ustanovama i njome se koristi za:

- razvoj aplikacija prenosivih na sisteme u ustanovama, "na terenu",
- objedinjavanje baza podataka,
- provođenje zahtjevnijih obrada.

Na taj način servis postaje nosilac *elektroničke IN-DOK-službe* kulturnih djelatnosti, kao i ustanova za *praćenje kulturne politike i kulturnog razvoja*. U vođenju dokumentacije, metodološkoj razradi sustava pokazatelja i definiranju načina obrade surađuje sa specijaliziranim ustanovama vezanim uz pojedina područja (npr. Zavodom za kulturu Hrvatske) i vanjskim suradnicima – stručnjacima za pojedina područja.

Baze podataka vođene na razini kulturnih djelatnosti šireg su opsega od onih vođenih u ustanovama – nosiocima informatizacije. Servis koristi okolnost da u svom radu stalno dolazi u doticaj s podacima pojedinih ustanova, no objedinjavanju tih podataka pristupa drugačijom metodologijom, te iz tako objedinjenih podataka izvlači novu informaciju. Stoga je među bazama podataka zamišljenim uz pomoć informatičkog servisa nužno razlikovati oblike:

- baze podataka o fondovima i sl. zamišljene u svrhu djelotvornijeg obavljanja osnovne djelatnosti – *operativno vođenje takvih baza u nadležnosti je ustanova u kojima su locirane* (opremu u servisu nije opravdano opterećivati specijaliziranim tehničkim zadacima pojedinih struka),
- matične baze podataka o čitavim djelatnostima – *ustanove ih vode u suradnji s informatičkim servisom, a locirane su u servisu.*

3.8. Suradnja s obrazovnim ustanovama

Usklađivanjem svojih programa rada s nastavnim planovima srednjeg i visokog obrazovanja informatički servis je otvoren za suradnju s učenicima i studentima koji se u njemu mogu praktično osposobljavati za informatičke profile.

Informatički servis ne nastoji sva područja djelatnosti pokriti isključivo radom svojih stalno zaposlenih suradnika, već koristi i bogate resurse (radna snaga, znanje) polaznika srednjih škola i visokoobrazovnih ustanova.

3.9. Suradnja s ostalim djelatnostima

Kao središte koordiniranog sustava baza podataka u kulturi, informatički je servis otvoren prema javnim sistemima za prijenos i razmjenu podataka. Povezujući kulturne djelatnosti s javnim mrežama za prijenos podataka, on usmjerava njihov izlaz prema društvenom sistemu informiranja u obliku široke baze *znanja* (v. 2.3.).

Primljeno: 13. 6. 1989.

SUMMARY

An Approach to the Computerization of Cultural Activities

Borko Augustin

The computerization of cultural activities consists of:

- the creation and adoption of norms and plans for the computerization of cultural activities,
- a selection and acquisition of automatic data processing equipment as well as its maintenance, creation of software applications, education of staff,
- unification of data bases of cultural activities in a data bank and further in a common System of Cultural Data.

The existing technical presuppositions and the existing organizational model of computerization of cultural institutions are further dealt with. The author concludes that it is absolutely necessary to create a central data service for cultural activities.